

Rigsfællesskabet holder grønlandere udenfor

Paradoks: Fordi grønlandere indgår i rigsfællesskabet, bliver de tilbudt mindre hjælp til at integrere sig i Danmark end andre indvandrere, selvom mange grønlandere har mindst lige så meget brug for hjælpen.

AF JANN SJURSEN

I et fællesskab er der desværre ofte nogle, der ufri-villigt står udenfor. Det gælder også i det rigsfælles-skab, som Grønland og Danmark indgår i. Det kan nemlig helt paradoksalt skabe så store problemer for grønlandere, der kommer til Danmark, at de risikerer at ende som socialt udsatte. I stedet for at række en hånd ud, spænder rigsfællesskabet ben for en god indgang til det danske samfund og for, at grønlandere får hjælp til de problemer, de slås med.

Social-, Børne-, og Integrationsministeriet anslår, at der er mellem 1.000 og 1.200 udsatte grønlandere i Danmark. Men tallet kan i realiteten være dobbelt så højt, mener flere eksperter og praktikere på området. De har i længere tid fortalt om et stigende antal

grønlandere (heriblandt unge), der spontant flytter til Danmark for at skabe en tilværelse her, men som ikke har forberedt et forsørgelsesgrundlag eller et sted at bo og i stedet ender i en udsat tilværelse med eksempelvis hjemløshed, misbrug eller fattigdom. Der findes noget litteratur om problematikken – men det er sjældent, at man i den hører udsatte grønlanderes egne stemmer.

Rådet for Socialt Udsatte er talerør for udsatte mennesker. Derfor gik Rådet i efteråret 2013 i gang med en undersøgelse af udsatte grønlanderes forhold i Danmark. Undersøgelsen er først og fremmest båret frem af 12 udsatte grønlanderes livshistorier, som de åbent og modigt har delt med os. Modigt, fordi historierne er fulde af kapitler om svigt, overgreb, misbrug og traumer. Disse mennesker skal høres, og

På de følgende sider har vi brugt illustrationer fra dokumentarfilmen 'Hjemløs', skrevet, instrueret og fotograferet af Ditte Haarløv Johnsen i 2010. 'Hjemløs' tegner et portræt af tre menneskeskæbner, hvis strejferliv er umenneskeligt, men langt fra uforståeligt. Vi møder Kenny Emil, Nuka og Norto, alle født og opvokset i Grønland, og alle endt med et liv på de københavnske gader. De tre er dagligt oppe at slås, både med hinanden og med et socialsystem, der ofte er mere fremmedgørende end støttende. Filmen kan ses på www.filmcentralen.dk

derfor får de også plads i denne artikel.

Men lad os begynde ved paradokset ved rigsfællesskabet, som Danmark og Grønland er en del af. Rigsfællesskabet betyder, at grønlændere og danskere frit kan rejse mellem og opholde sig i hvilken som helst del af rigsfællesskabet. Det betyder også, at grønlændere, der kommer til Danmark for at bo, har de samme rettigheder som danskere til at få velfærdsydelser – man skal dog aktivt søge om en ydelse, da den ikke automatisk følger med. I teorien har grønlændere altså et stort forspring i forhold til andre indvandrere, hvis de vil skabe sig et nyt og godt liv i Danmark – men i praksis sætter rigsfællesskabet grønlændere tilbage i køen: Når man er udlænding, over 18 år og kommer til Danmark for at bo, er man næsten altid omfattet af integrationsloven. Det betyder, at man får tilbudt et integrationsprogram med danskundervisning, kursus i danske samfundsforhold, historie og kultur og vejledning om og opkvalificering til arbejdsmarkedet. Samtidig bliver der fundet en bolig til én.

Men fordi grønlænderne er danske statsborgere og altså ikke går under betegnelsen 'udlændinge', er der ingen pligt til at tilbyde integrationsprogrammer. Grønlændere får altså ikke automatisk de nødvendige

forudsætninger for at udnytte de muligheder, de ellers har ret til. *'Andre fra andre lande får en tilbudspakke: Her kan du bo, her har du kontanthjælp. Men Danmark og Grønland bliver set som det samme. Hjælpen er gør-det-selv-agtig. Men mange grønlændere er ikke gode til at udtrykke sig,'* siger Lukas, som er en af de medvirkende i Rådets undersøgelse. Adam er en af de andre. Han kom først til Danmark i 2012, da han skulle opereres for en hjertesygdom. I den forbindelse var der mange udgifter og udfordringer, som Adam havde brug for støtte til, men alligevel søgte han kun om kontanthjælp: *'Vi var ikke klar over, hvilke rettigheder, vi havde. Derfor søgte vi ikke om noget af det andet, vi kunne have haft brug for hjælp til.'*

Det er nærliggende at tro, at grønlændere på grund af rigsfællesskabet alligevel har bedre forudsætninger for at klare sig i Danmark end de fleste indvandrere. Men en analyse fra Odense Kommune viser, at 2. generationsgrønlændere klarer sig dårligere end både 2. generationsindvandrere fra ikke-vestlige lande og borgere af dansk oprindelse i forhold til at forsørge sig selv og uddanne sig. Når 2. generationsgrønlændere, der har levet hele deres liv i Danmark, klarer sig dårligere, hvordan ser udfordringer så ikke ud for

grønlændere, der som unge eller voksne kommer her-til fra Grønland?

Uvidenhed om det danske system eller hjælpesystemer generelt har haft betydning for, at flere af de medvirkende i vores undersøgelse endte i sociale problemer. Den manglende viden skyldes blandt andet, at størstedelen af de 12 slet ikke var socialt udsatte eller ikke modtog offentlige ydelser, da de boede i Grønland. Lukas blev hjemløs i Danmark og fik først hjælp efter tre måneder, da hans venner gjorde ham opmærksom på, at han godt kunne søge kontanthjælp uden en fast adresse. En anden, Thomas, kom til Danmark med penge på lommen, men brugte dem på basale ting som mad og endte på gaden. Først efter seks måneder som hjemløs mødte han tilfældigvis en gadeplansmedarbejder, der opdagede, at Thomas ikke var i kontakt med det danske system. Gadeplansmedarbejderen skaffede Thomas en sagsbehandler og hjalp ham med at finde plads på et herberg.

En del af forklaringen på, hvorfor nogle grønlandere bliver/er udsatte, ligger i historien. Da Grønland i 1953 blev udnævnt til dansk amt, skulle de grønlandske børn lære dansk – enten i Grønland eller på skoleophold i Danmark. Flytningerne frem og tilbage gav mange børn identitetskriser og rodløshed, som de har taget med sig i voksenlivet. Samtidig blev mange grønlandere tvangsforflyttet fra små bygder til moderne boliger i byerne. – Den moderniseringsproces, som Danmark naturligt havde gennemgået over flere hundrede år, blev på få årtier trukket ned over hovedet på grønlanderne. Oprindeligt havde man levet sammen i store fællesskaber og passet hinandens børn. Nu skulle familier klare sig selv i hver deres bolig. Den kæmpe omvæltning og opgave var mere, end nogle familier kunne magte, og mange børn blev omsorgssvigtet og nogle anbragt uden for hjemmet. 52-årige Johans mor efterlod ham hos bedsteforældrene, som var alkoholikere, og senere endte han i en plejefamilie, som sendte ham på kostskole i Danmark. 41-årige Miniks mor var i praksis alene med syv børn på grund af faderens alkoholmisbrug, og Minik blev som 10-årig anbragt på et børnehjem, fordi han lavede kriminalitet, og moderen ikke kunne styre ham. Mange af Miniks søskende har senere begået selvmord, fortæller han i Rådets undersøgelse. Den dag i dag er mellem 8-10 % af grønlandske børn

anbragt uden for hjemmet, mens det for danske børn kun gælder 1 %.

Efter Grønland i 1979 fik hjemmestyre, ville de grønlandske politikere gerne tilbage til rødderne og gik i gang med en omfattende 'grønlandisering', hvor der blev sat fokus på det grønlandske sprog igen. Alt dansk blev mødt med modstand. Det betød, at mange af de førnævnte grønlandere, der nu ikke længere mestrede det grønlandske sprog, følte sig behandlet som andenrangs borgere. På ny befandt de sig i en identitetskrise. Miniks barndom var præget af flytninger først fra sin grønlandske familie til et børnehjem og senere til en dansk plejefamilie. Den dag i dag flytter han stadig frem og tilbage mellem Danmark og Grønland uden at finde ro nogen af stederne. En anden medvirkende, Naja, siger det så enkelt: *'I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg 'bare' grønlander.'*

Mange grønlandere kæmper også med traumer efter seksuelle overgreb. Men det kan være svært at være åben om. Naja fortæller, at det er indbygget i mange grønlandere, at man ikke taler om misbrug

og seksuelle overgreb, og at hun derfor har haft svært ved at fortælle om sine egne oplevelser. *'Du lever jo stadig,'* får hun bare at vide af andre grønlandere. Johan blev også misbrugt som barn. *'Jeg kunne ikke sige det til andre mennesker. Jeg har haft meget sorg over det.'* Mange grønlandere i Danmark har problemer med at udtrykke sig på dansk, og det gør det kun endnu sværere at åbne op om og få bearbejdet disse oplevelser.

Pointen er, at mange af de grønlandere, der lever en udsat tilværelse i Danmark, bærer rundt på store identitetskriser, svigt, overgreb, traumer og sorg. Dybe ar, hvoraf mange er ubehandlede, og som for nogles vedkommende bliver dulmet med alkohol og hash. Derudover er der en tendens til, at en del grønlandere ved ankomsten til Danmark flytter ind hos deres grønlandske familie eller venner og søger støtte i dette fællesskab i stedet for hos det danske system, som ellers kunne få indblik i deres situation og tilbyde hjælp. De ubehandlede psykiske problemer kan dels betyde, at dagligdagens aftaler, krav og gøremål er meget svære at overskue. Og det kan betyde, at arrene

går i arv til nye generationer. 35-årige Naja havde en mor, der var misbruger, og som ikke kunne tage sig af hende. I dag kæmper Naja selv med misbrug og psykiske lidelser og har valgt at lade sine egne børn anbringe i plejefamilie.

Det skaber ekstra forvirring for nogle grønlandere, at det grønlandske velfærdssystem ikke ligner det danske. I Grønland har der i mange år været tradition for, at det offentlige administrerer grønlandernes kontanthjælp og pension ved at sørge for at tage dét fra en grønlanders offentlige ydelse, som skal bruges til husleje, varme, vand og elektricitet, og betale det på vegne af den pågældende person. Det betyder, at folks basale udgifter er betalt, så de kan bruge resten af ydelsen mere frit. I Grønland får man også udleveret gratis medicin direkte af sin læge. Men pludselig står man så i Danmark og skal selv sørge for at betale alting og finde et apotek, og det kan i værste fald betyde, at folk bliver sat på gaden efter for mange ubetalte huslejer eller ikke får købt medicin og bliver syge.

Når grønlanderne før eller siden får kontakt til en socialrådgiver, opstår der ofte problemer med kommunikationen. *'Der er mange grønlandere, der ikke er 100 procent på dansk. Derfor kan vi og socialrådgiverne nemt misforstå hinanden,'* siger Aviaja. Derudover kommunikerer danskere og grønlandere forskelligt. Nogle grønlandere hilser for eksempel på hinanden ved at løfte øjenbrynene. Når de rynker på næsen, kan det betyde 'hvem' eller 'nej'. Et træk på skuldrene kan betyde 'du bestemmer'. Det er også et kulturtræk ved en del grønlandere, at de er tilbageholdende og ønsker at være medgørlige. Så den måde, en grønlander måske reagerer på en dansk socialrådgivers uforståelige forklaringer, kan for danskeren blive opfattet som en accept af det sagte.

Det er ofte væresteder, særligt de grønlandske, som har været den primære hjælp for mange af de medvirkende i Rådets undersøgelse – hjælp til at skabe kontakt til det danske system eller bare få et bad, mad og en snak. *'Hvis værestedet ikke havde været der, ved jeg ikke, hvad jeg skulle gøre,'* fortæller Hedvig. *'Det er et pusterum, det er dejligt,'* siger Minik, der får hjælp fra værestedet til at holde sig ædru.

Hvorfor rejser grønlandere ikke tilbage til Grønland, hvis livet var bedre dér? Langt de fleste af de medvirkende i Rådets undersøgelse føler en tilknyt-

ning til Grønland, men kun én ønsker at rejse tilbage. Resten vil hellere blive. Nogle er rejst fra Grønland for at komme væk fra et traume eller en ubehagelig situation. Mange fortæller også, at den danske kon-tanthjælp og billige dagligvarer er medvirkende til, at de bliver. 'Det koster 85 kroner for en pakke cigaretter i Grønland. Fem stykker æbler koster 40 kroner,' fortæller Johan. Og for mange er det håbet om at skabe sig et bedre liv i Danmark, der holder dem her.

Der skal sættes en tyk streg under, at langt de fleste grønlandere, der kommer til Danmark, ikke er og ikke bliver socialt udsatte. Men vi må ikke ignorere de over 1.000 (og måske mange flere) undtagelser. De får ikke tilstrækkeligt hjælp. Hjemløsetællingen fra 2013 viser eksempelvis, at kun 2 % af de grønlandske hjemløse er i behandling for deres misbrug eller psykiske sygdom, mens tallet er 15 % for danske hjemløse.

Viden er udgangspunktet for at hjælpe denne gruppe. Hvis man ikke er klar over forskellene på grønlandere og danskere, kan man ikke indrette tilbuddene, så de hjælper begge. Forhåbentligt kan Rådet for Socialt Udsattes undersøgelse skabe mere viden hos de politikere, der skal beslutte rammerne for hjælpen, de praktikere, der skal føre den ud i livet, og den almindelige dansker, der møder udsatte grønlandere i gadebilledet. Og forhåbentligt kan vores undersøgelse også spille sammen med den grønlanderstrategi, som er sat i gang. Der er sat 13 millioner satspuljekroner af til en fireårig (2013-2016) strategi for, hvordan man bedre inkluderer grønlandere i det

danske samfund. Strategien vil blandt andet fokusere på modtagelsen af grønlandere, der kommer til Danmark. Desuden har De grønlandske Huse i Danmark (steder, der tilbyder hjælp til udsatte grønlandere) fået 4,4 millioner satspuljekroner årligt til at gøre deres sociale indsats permanent.

Det er altså nu, der er et vindue åbent – en mulighed for at forbedre indsatserne for udsatte grønlandere. Den mulighed skal gribes og udnyttes bedst muligt. Den såkaldte Hvidbog om udsatte grønlandere fra 2003 er et eksempel på, at de satspuljefinansierede projekter, der med bogen skulle hjælpe grønlanderne, enten stoppede, da pengene slap op, eller kørte videre i et begrænset omfang. Det er kun udvalgte kommuner, der er med i den nye grønlanderstrategi, og det er helt essentielt, at erfaringerne fra den efterfølgende bliver fastholdt og bredt ud til hele landet.

Men det er ikke nok at arbejde for bedre indsatser for socialt udsatte grønlandere – vi skal have fat ved nældens rod og gøre, hvad vi kan, for helt at undgå, at grønlandere bliver socialt udsatte. I både Grønland og Danmark skal professionelle og praktikere i både privat og kommunalt regi blive bedre til at spotte symptomer på, at et menneske har psykiske og sociale problemer, og derefter handle ved at give en kulturelt tilpasset hjælp. Danskere og grønlandere er på papiret en del af det samme fællesskab. Det ansvar skal vi tage alvorligt og gøre til virkelighed, så der ikke er nogen, der kommer til at stå udenfor. Rigsfællesskabet forpligter! ■

„I GRØNLAND ER JEG FOR DANSK, OG I DANMARK ER JEG 'BARE' GRØNLÆNDER“

Udfordringer for udsatte grønlandere i Danmark

Rapporten fra Rådet for Socialt Udsatte indeholder samtaler med 12 grønlandere, der er brugere af tilbud til socialt udsatte. Samtalerne handler bl.a. om brugernes liv op til og efter, at de flyttede til Danmark, og deres oplevelse af mødet med Danmark og det danske hjælpesystem. Derudover opsummerer rapporten de problemstillinger, som de medvirkende, litteraturen, lovgivningen, eksperter og praktikere har beskrevet.

Rapporten ligger på www.udsatte.dk